

Undervisning i ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

En oppdatert kartlegging av undervisningstilbudet ved norske universiteter og høyskoler, og etterspørselen blant arbeidsgivere i finansnæringen

norsif

Norsif er en uavhengig forening for kapitaleiere, forvaltere, tjenestetilbydere og bransjeorganisasjoner med interesse for ansvarlig og bærekraftig forvaltning. Norsif skal fremme kunnskap om og bidra til utviklingen av fagområdet ansvarlige investeringer – i finansbransjen og blant andre interessenter. Les mer på www.norsif.org.

Medlemmer per april 2017:

Alfred Berg	MSCI
Argentum	Norges Bank Investment Management
CARN Capital	Nordea
Centragruppen	Odin
Cultura Bank	Oslo Børs
Danske Capital	Oslo Pensjonsforsikring
DNB	OVF
DNV GL	Pareto Asset Management
DNV GL Pensjonskasse	Pensjonskasseforeningen
EY	PwC
Fellesordningen for AFP	responsAbility
Finansdepartementet	Skandiabanken
Folketrygdfondet	SpareBank 1 Forsikring
Formuesforvaltning	Sparebankstiftelsen DNB
Gjensidigestiftelsen	Statnett SFs Pensjonskasse
Grieg Investor	Storebrand
Handelsbanken	Sustainalytics
Holberg Fondene	Unifor
KLP	
MP Pensjon	

Rapporten er utarbeidet av EY på oppdrag og i samarbeid med Norsif. Rapporten er publisert i april 2017.

Norsif
c/o Verdipapirfondenes forening
Postboks 2524 Solli
0202 Oslo

Bjørn Stolpestad, styreleder
Norsif@norsif.org

EY
Hanne Thornam
Tlf: 90831598
Hanne.thornam@no.ey.com

Nicolai Prytz
Tlf: 976 79 763
Nicolai.prytz@no.ey.com

Oppsummering

Økt behov for kompetanse om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

Blant Norsifs medlemmer, hovedsakelig finansinstitusjoner og kapitalforvaltere, rapporterer 90% at det er et behov for kunnskap om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i deres selskap, og at dette behovet har vært økende de siste fem årene. Dette medfører et tydeligere definert behov for relevant kompetanse, der kunnskap om ESG-integrering fremstår som det mest sentrale kompetansebehovet, i tillegg til utelukkelse/negativ screening og aktivt eierskap.

Misforhold mellom faktisk og opplevd etterspørsel

Under 10% av lærestedene som deltok i undersøkelsen rapporterte at de opplever etterspørsel fra arbeidsgivere om undervisning i ansvarlig og bærekraftige investeringer. Dette samsvarer ikke med resultatet fra undersøkelsen blant Norsifs medlemmer. Det kan virke som at etterspørselen og behovet blant relevante arbeidsgivere ikke i tilstrekkelig grad kommuniseres til eller fanges opp av utdanningsinstitusjonene.

Det undervises i flere direkte relevante fag

57% av lærestedene tilbyr til sammen 15 fag som inkluderer tema direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Dette er en markant økning fra 24% og fem fag i 2014. Det er også en betydelig økning i integrering av temaet i fag med finans og investeringer som hovedfokus. Ingen av de deltakende lærestedene oppgir å ha en egen studieretning eller egne fag dedikert til temaet, men fire av lærestedene har integrert temaet som en egen modul i fag, noe som er en positiv utvikling fra 2014 da temaet kun var integrert som del av en fagmodul med annet hovedfokus.

Større bredde i relevante undervisningstema

I 2014 var hovedfokuset i den direkte relevante undervisningen etisk motiverte tilnærminger. Dette er fortsatt hovedfokus i fem av fagene, men ESG-integrering i selskapsanalyser er behandlet i større grad enn tidligere, noe som indikerer at risiko og avkastning ilegges større vekt i undervisning knyttet til ansvarlige og bærekraftige investeringer. Ansvarlige og bærekraftige investeringer blir behandlet gjennom flere ulike undervisningstema, der utelukkelse og temabaserte investeringer er hyppigst nevnt blant lærestedene.

Alle lærestedene tilbyr indirekte relevante fag

Alle lærestedene tilbyr fag som anses som indirekte tilknyttet ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet, noe som er en økning fra 86% i 2014. Undervisningsfokuset i disse fagene fordeler seg på miljø- og ressursøkonomi, etikk, samfunnsansvar, ansvarlig styring og ikke-finansiell regnskapsføring. Nye fag med fokus på bærekraftige forretningsmodeller og grønn verdiskaping har kommet til, men over en tredjedel av fagene har fortsatt hovedfokus på etikk.

Positiv utvikling i undervisningstilbudet tross fulle læreplaner og manglende krav

En generell observasjon er at det siden 2014 har vært en positiv utvikling i hvordan lærestedene har integrert ansvarlige og bærekraftige investeringer i sine fagtilbud. Dette har skjedd på tross av at institusjonene gir uttrykk for at offisielle planverk fra Nasjonalt råd for økonomisk-administrativ utdanning (NRØA) stiller strenge krav til hva som skal inngå i læreplanen, og at det er utfordrende å integrere nye undervisningstema utover dette. NRØA stiller minimumskrav til undervisning i etikk og samfunnsansvar, men ingenting konkret om å inkludere læringsmål knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet.

Hovedutfordringer og muligheter

Blant de mest fremtredende utfordringene for videre integrering av direkte relevant undervisning oppgir lærestedene at det er vanskelig å forene et teoretisk og regneteknisk undervisningsfokus i finansfag med ESG-analyse, som oppleves som mer prosessorientert og kvalitativt rettet. Institusjonene gir også uttrykk for at selv om det er mer tilgjengelig forskning på området, er det fortsatt begrenset med relevant og tilgjengelig empiri som kan benyttes i undervisningen. Til tross for disse utfordringene kan man spore en endring i oppfattet viktighet av å inkludere relevante tema i undervisningen. Flere av lærestedene har ambisjoner om ytterligere integrering og ønsker å profilere seg i sterkere grad innenfor bærekraftstematikk. I lys av fusjonene i universitets- og høyskolesektoren vil det være økte muligheter for samarbeid mellom academia og relevant næringsliv gjennom forskning, prosjektfinansiering og gjesteforelesninger. Det bør også være relevant for NRØA å vurdere hvordan det kan legges til rette for økt integrering av ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i fagfelt utover etikk og samfunnsansvar.

Innhold

	Oppsummering	2
I	Introduksjon til undersøkelsen	4
1.1	Bakgrunn og formål	5
1.2	Definisjoner og begrepsavklaring	6
1.3	Internasjonal utbredelse av ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet	7
1.4	Utvalg og metode	8
2	Hva er etterspørselen?	11
2.1	Behovet for relevant kompetanse blant Norsifs medlemmer	12
2.2	Opplevd etterspørsel hos lærestedene	14
3	Hva er tilbudet?	15
3.1	Direkte relevant undervisning	16
3.2	Indirekte tilknyttet undervisning	21
4	Generelle observasjoner	23
4.1	Utfordringer	25
4.2	Muligheter	26

I Introduksjon til undersøkelsen

1.1 Bakgrunn og formål

Formålet med undersøkelsen

Formålet med undersøkelsen har vært å kartlegge i hvilken grad det undervises i tema knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet blant norske utdanningsinstitusjoner som tilbyr finansiell eller økonomisk-administrativ utdanning, og hvorvidt undervisningstilbudet har endret seg siden forrige undersøkelse om samme tema ble gjort i 2014. Begge ganger har denne kartleggingsundersøkelsen blitt gjennomført av EY på vegne av Norsif.

Norsif representerer kapitaleiere, -forvaltere og andre aktører som arbeider aktivt med ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Det er et behov blant Norsifs medlemmer at fremtidige ansatte i finansnæringen kjenner til og forstår begrunnelsen for hvorfor og hvordan det arbeides med ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Det er også ønskelig med kunnskap om emnet blant fremtidige ledere og ansatte i næringslivet generelt, slik at de har innsikt i betydningen av faktorer knyttet til miljø, samfunn og selskapsstyring for selskapers lønnsomhet og vekst. Norsif ser også at det er behov for mer forskning om temaet for å videreutvikle investeringsstrategier og arbeidet innenfor fagområdet. Norsif håper å bidra til fortsatt implementering av ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i finanspensum ved norske læresteder og mer forskning på feltet, slik at studenter utdannes til å være robuste for å møte fremtidens finansutfordringer med bærekraft i tankesettet.

Sammenligning med 2014

For å sikre et godt sammenligningsgrunnlag er kartleggingen av undervisningstilbudet i hovedsak gjort med utgangspunkt i samme utvalg og metode som undersøkelsen fra 2014. En viktig forskjell er imidlertid at årets undersøkelse og rapport favner bredere og ser i tillegg på hva som er den faktiske etterspørselen for kompetanse knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet blant et utvalg av relevante arbeidsgivere.

Undersøkelsen vil i så måte kunne bidra til å avdekke samsvar eller misforhold mellom tilbud og etterspørsel, og om det videre er et behov for å styrke undervisningstilbudet knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i Norge.

1.2 Definisjoner og begrepsavklaring

Ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

Dette er et relativt nytt begrep som er i stadig utvikling, men innebærer typisk en investeringstilnærming som anerkjenner relevansen av miljø- og samfunnsmessige faktorer samt selskapsstyring (ESG) for å redusere risiko, bidra til langsiktig avkastning og velfungerende markeder eller for å ta etiske hensyn. Det finnes en rekke ulike tilnærminger og virkemidler for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Undersøkelsen benytter følgende syv kategorier, basert på definisjonene i Norsifs guide til ansvarlige investeringer:

Integrering av ESG-faktorer i finansiell analyse: ESG-data brukes systematisk i analyse og investeringsbeslutninger utfra en forståelse av at disse faktorene sannsynligvis vil ha en langsiktig effekt på investeringens resultater og verdier. Kategorien inkluderer ESG due diligence og ESG risikoanalyse.

Utelukkelse/ negativ screening: Eksklusjonskriterier som utelukker selskaper fra investeringsporteføljer eller investeringsunivers basert på hva selskapet produserer eller dets atferd.

Positive screening/ "best in class": Utvelgelse av selskaper som har en ansvarlig forretningsdrift, bærekraftige produkter og tjenester eller mer bærekraftig produksjon enn resten av sin bransje. Med en "best in class"-tilnærming foretrekkes selskaper med bedre ESG-resultater på bekostning av andre.

Impact investing: Impact investing, eller på norsk formålstjenlige investeringer, er investeringer med mål om å oppnå positive miljømessige eller sosiale effekter i tillegg til finansiell avkastning. For eksempel mikrofinans eller investeringer for økt tilgang til helsetjenester, rimelige boliger eller bærekraftig jordbruk.

Temabaserte investeringer: Investeringer som er forbundet med bærekraftsspørsmål. Målsetningen for investorer er i hovedsak finansiell. For eksempel grønne obligasjoner eller fornybar energi-fond.

Påvirkning av markedsstandarder: En bred, langsiktig tilnærming med mål om for eksempel endring av aksjonærs stemmerettigheter, strengere ESG rapporteringskrav eller utvikling av industristandarder. Inkluderer deltakelse i høringsuttalelser, offentlig debatter og medlemskap i relevante interesseorganisasjoner.

Aktivt eierskap: Investorer bruker sine eierrettigheter og sin innflytelse på selskaper til å fremme ansvarlig forretningsdrift i de selskapene de er aksjonær i. Inkluderer innflytelse gjennom stemmegivning på generalforsamling, styreverv og aktiv dialog med selskapet.

Direkte og indirekte relevant undervisning

I undersøkelsen skilles det mellom to hovedkategorier for undervisning knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet:

Undervisning direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

Undervisning indirekte tilknyttet ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

Direkte relevant undervisning har et tydelig investeringsfokus og kan knyttes opp til en eller flere av de syv kategoriene for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Fokus kan for eksempel dreie seg om ulike tilnærminger til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet og motivasjonen som danner grunnlaget for slike strategier. Tematikken er bevisst integrert i undervisningen enten som eget studieprogram, eget fag, modul i fag eller del av modul i fag.

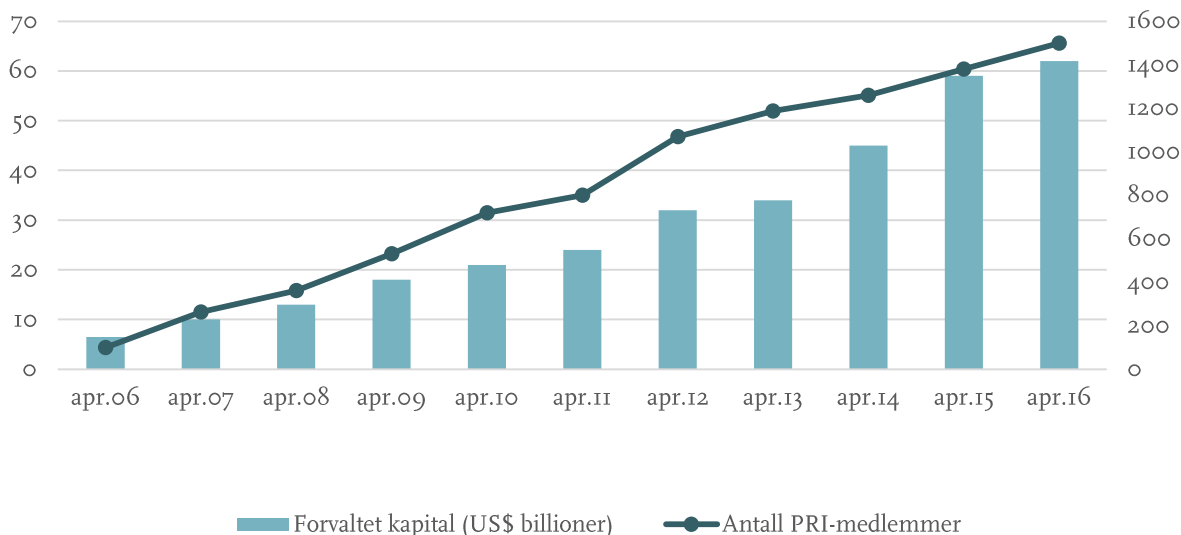
Med undervisning *indirekte tilknyttet* ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet menes undervisning i tema som er relevant for å forstå de problemstillingene som gjør ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet relevant, dette inkluderer fag som etikk, samfunnsansvar, eierstyring og selskapsledelse, ikke-finansiell regnskapsføring og miljø- og ressursøkonomi.

Andre definisjoner

ESG-faktorer: ESG står for environmental, social and corporate governance. Dette begrepet benyttes i rapporten for å omtale operasjonelle aspekter relatert til miljø- og samfunnsmessige faktorer samt selskapsstyring.

Samfunnsansvar: For begrepene samfunnsansvar og corporate social responsibility (CSR) brukes i rapporten samfunnsansvar. Samfunnsansvar omfatter et spekter av ulike tilnærminger. Samfunnsansvar kan være alt fra filantropi til håndtering av selskapets miljø- og samfunnspåvirkning (eksempelvis miljøvennlig drift), til strategisk integrering av miljø- og samfunnsmessige aspekter i kjernevirksomheten (eksempelvis grønne eller etiske produkter). Begrepet kan anses som en etisk forpliktelse, og/ eller som en strategisk tilnærming der selskapet tar hensyn til forretningskritisk risiko og muligheter knyttet til miljø- og samfunnspåvirkning.

1.3 Internasjonal utbredelse av ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

Figur 1: Utviklingen i antallet PRI-medlemmer og forvaltet kapital

Betydningen av ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet får stadig mer oppmerksomhet og er et stadig viktigere tema blant investorer, kapitalforvaltere, myndigheter, akademikere og studenter. En forklaring for den økte interessen blant kapitalforvaltere er at de opplever økte forventninger fra kunder, myndigheter og interesseorganisasjoner til hvor og hvordan kapital blir investert og forvaltet.

Selskap må i dag forholde seg til globale utviklingstrender som urbanisering, klimaendringer og digitalisering. Dette er trender som alle medfører nye risiki og muligheter knyttet til ESG-faktorer, og som mange mener er undervurdert av markedet og ikke tas tilstrekkelig hensyn til i tradisjonelle finansielle analyser. Økt etterspørsel etter analyse og kunnskap om slike faktorer har imidlertid medført en mer utbredt og sofistikert tilnærming til ESG blant så vel investorer, kapitalforvaltere og selskapene selv. For eksempel publiserte London Stock Exchange Group i februar 2017 en egen veiledning for integrering av ESG i selskapsrapportering.

Det vitner om en voksende ansvarliggjøring av finansbransjen rundt miljø og sosiale utfordringer, som videre må ses i sammenheng med økt internasjonalt samarbeid og politiske ambisjoner for handling knyttet til bærekraftig utvikling og klimaendringer.

Året 2015 var en milepæl i så måte, med både etableringen av FNs bærekraftsmål som danner en felles global handlingsplan frem til 2030, og Paris-avtalen som er den første rettslig bindende enighet mellom alle verdens land for å bremse globale klimaendringer. Begge disse prosessene har inkludert erkjennelser av den viktige rollen finansnæringen kan spille, både med direkte finansiering av omstillingstiltak og for å stimulere et mer bærekraftig næringsliv gjennom ansvarlige investeringer.

FNs prinsipper for ansvarlige investeringer (PRI) er et annet godt tegn på at investorer tar dette ansvaret på alvor. Dette er et globalt investorinitiativ hvor medlemmene forplikter seg til å implementere og etterleve PRIs prinsipper for ansvarlige investeringer. Prinsippene gir uttrykk for at investorer bør integrere hensyn til ESG-faktorer i sine investeringsprosesser. I dag er PRI et globalt anerkjent nettverk med 1704 medlemmer som til sammen forvalter 62 milliarder dollar. Som vist i figur 1 har oppslutningen økt sterkt siden oppstarten for drøyt ti år siden. Flere norske kapitaleiere og -forvaltere har sluttet seg til prinsippene. I Norge kommer investorenes engasjement for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet også til uttrykk gjennom etablering av Norsif (stiftet i 2013) og foreningens økende antall medlemmer.

1.4 Utvalg og metode

Undersøkelsens omfang

For å kartlegge utviklingen i undervisningstilbudet blant norske universiteter og høyskoler er undersøkelsen hovedsakelig basert på samme metode og utvalg som i 2014. I tillegg er det gjort en utvidelse av undersøkelsens omfang for å i større grad kartlegge behovet for kunnskap og kompetanse innen ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet blant relevante arbeidsgivere i næringslivet. Kartleggingen består derfor av to deler:

1. Kartlegging av etterspørsel blant Norsifs medlemmer
2. Kartlegging av undervisningstilbud blant NRØA-medlemmer

Kartlegging av etterspørsel

Utvalg av relevante arbeidsgivere

For å undersøke hvorvidt arbeidsgivere etterspør kunnskap om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet hos sine fremtidige arbeidstakere har undersøkelsen tatt utgangspunkt i et utvalg av relevante arbeidsgivere. Undersøkelsen ble sendt ut til alle Norsifs medlemmer, som består av kapitaleiere og forvaltere, samt bransjeorganisasjoner og tjenesteleverandører med en vesentlig interesse for ansvarlige og bærekraftige investeringer, alle med aktivitet i Norge. Undersøkelsen er besvart av 55% av Norsifs medlemmer, der tabell 1 viser en oversikt over respondentene.

Fremgangsmåte og metode

En elektronisk undersøkelse ble sendt ut til alle Norsifs kontaktpersoner i de aktuelle organisasjonene. Undersøkelsen besto av 15 spørsmål som ble stilt for å blant annet belyse følgende områder:

- Er det et behov for kunnskap og kompetanse knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet?
- Hvilke tilnærminger er mest relevante?
- Hvordan, hvor og for hvem er disse tilnærmingene relevante?
- Er behovet for kompetanse reflektert i rekrutteringsprosessen?
- Har selskapet opplevd en endring i etterspørselen de siste fem årene?

Funnene fra undersøkelsen består av både kvantitative resultater og sammenstilling av kvalitative besvarelser.

Tabell 1: Kartlegging av etterspørsel

Organisasjon
Alfred Berg
Argentum
CentraGruppen AS
Cultura Bank
DNB
DNV GL
DNV GL Pensjonskasse
Fellesordningen for AFP
Folketrygdfondet
Formuesforvaltning
Gjensidigestiftelsen
Grieg Investor
Holberg Fondsforvaltning AS
KLP
MP Pensjon
Norges Bank Investment Management
ODIN Forvaltning
Oslo Pensjonsforsikring
Skandiabanken
SpareBank 1 Forsikring
UNIFOR

Kartlegging av undervisningstilbud

Utvalg av læresteder

For å dekke samtlige utdanningsinstitusjoner som tilbyr relevant finansiell eller økonomisk-administrativ utdanning i Norge, har undersøkelsen vært rettet mot utdanningsinstitusjoner som er medlemmer av Nasjonalt råd for økonomisk-administrativ utdanning (NRØA). NRØA er ett av fem nasjonale råd under Universitets- og høyskolerådet. I rådet sitter representanter fra alle statlige utdanningsinstitusjoner som tilbyr utdanning innenfor fagområdet.

Med bakgrunn i strukturreformen i universitets- og høyskolesektoren har det vært gjennomført, og gjennomføres fortsatt, en rekke sammenslåinger av læresteder. Dette har ført til at utvalget av læresteder er vesentlig endret fra gjennomgangen i 2014. Tabell 2 viser en oversikt over hvilke læresteder som deltok i årets undersøkelse, sammenlignet med daværende institusjoner i 2014.

86% av de forespurte lærestedene har deltatt i kartleggingen, der alle institusjonene som er oppført i NRØA ble kontaktet. Av de totalt 16 lærestedene var det kun Nord Universitet og Universitetet i Stavanger som ikke hadde anledning til å delta.

Fremgangsmåte og metode

Kartleggingen har blitt gjennomført basert på utfylling av et spørreskjema og intervjuer med representanter fra lærestedene. Dette har involvert personer som underviser i relevante emner og/eller personer med god oversikt over undervisningstilbudet hos lærestedet. Lærestedene har selv vært ansvarlig for å identifisere relevant(e) person(er). Ved behov har EY intervjuet flere medarbeidere fra samme institusjon for å få et korrekt bilde av undervisningstilbudet. Dette har eksempelvis vært tilfellet ved flere av de nylig fusjonerte institusjonene, der man har vært i kontakt med flere representanter ved de ulike campus.

I enkelte av tilfellene der det ikke var anledning til intervju, er datainnsamlingen basert på selvrapportert informasjon oppgitt i spørreskjemaet som ble tilsendt alle respondenter som utgangspunkt for intervju og besvarelse. Spørreskjemaet besto av fire deler;

1. **Indirekte eller direkte undervisning:** Fokus på å undersøke om det undervises i ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet gjennom direkte eller indirekte relevant undervisning.
2. **Undervisningstema og innhold:** Fokus på å undersøke hvilke relevante tema det undervises i, bredden og hovedfokus i undervisningen, samt relevant forskning på området.
3. **Struktur og format:** Fokus på å undersøke omfanget av undervisningen, og om det er en integrert del av den tradisjonelle undervisningen.
4. **Øvrige bemerkninger og oppsummering**

Den endelige fremstillingen av resultatene fra kartleggingen består både av kvantitative og kvalitative sammenstillinger av datagrunnlaget. For å bearbeide det kvalitative datagrunnlaget og sikre en enhetlig metode i sammenstillingen og sammenligningen av resultater, har arbeidet nødvendigvis vært gjenstand for subjektiv tolkning. I tillegg til besvarelsene og intervjuer med institusjonene er det også hentet inn offentlig tilgjengelig informasjon om studietilbudet ved de ulike institusjonene som del av datagrunnlaget for undersøkelsen.

Tabell 2: Kartlegging av undervisningstilbud

2017	2014
Handelshøyskolen BI Oslo (BI)	Handelshøyskolen BI Oslo (BI)
Høgskolen i Molde (HiM)	Høgskolen i Molde (HiM)
Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Høgskolen i Sør-Øst Norge (HSN)	Høgskolen i Buskerud og Vestfold (HBV)
	Høgskolen i Telemark (HiT)
Høgskolen i Østfold (HiØ)	Høgskolen i Østfold (HiØ)
Høgskolen Innlandet (INN)	Høgskolen i Lillehammer (HiL)
	Høgskolen i Hedmark (HiHm) *
Høgskulen på Vestlandet (HVL)	Høgskulen i Bergen (HiB)
	Høgskulen Stord/haugesund (HSH) *
	Høgskulen i Sogn og fjordane (Hisf)
Norges Handelshøyskole (NHH)	Norges Handelshøyskole (NHH)
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)	Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB)
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)
	Høgskolen på Gjøvik (HiG) *
	Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST) *
	Høgskulen i Ålesund (HiÅ)
Universitet i Agder (UiA)	Universitetet i Agder (UiA)
Universitet i Bergen (UiB)	Universitetet i Bergen (UiB)
Universitetet i Oslo (UiO)	Universitetet i Oslo (UiO) *
Universitet i Tromsø (UiT)	Høgskolen i Harstad (HiH)
	Høgskolen i Narvik (HiN)
	Universitetet i Tromsø (UiT)
Nord Universitet *	Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT)
	Universitet i Nordland (UiN)
Universitetet i Stavanger (UiS) *	Universitetet i Stavanger (UiS)

* Lærestedet deltok ikke i undersøkelsen

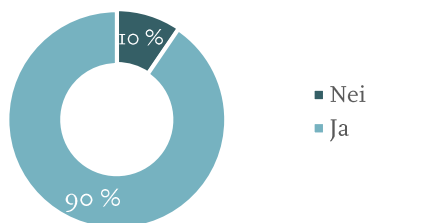
2 Hva er etterspørselen?

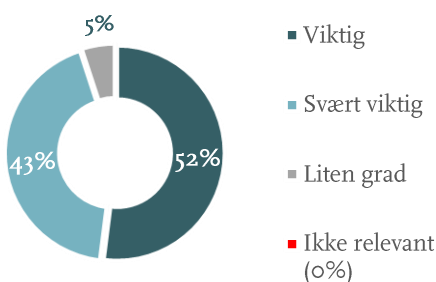
2.1 Behovet for relevant kompetanse hos Norsifs medlemmer

Ett av formålene med denne undersøkelsen er som tidligere beskrevet å avdekke hvorvidt og i hvilken grad det finnes et behov blant relevante arbeidsgivere for intern kompetanse om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Med tanke på internasjonal utbredelse og økt fokus i Norge på denne typen investeringspraksis synes det rimelig å hevde at for fremtidige arbeidstakere innen kapitalforvaltning så vil det være gunstig å ha kunnskap om ulike tilnærminger til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Dette er viktig blant annet for å forstå det endrede informasjonsbehovet som kan være nødvendig for å ta gode investeringsbeslutninger. Slik kunnskap er også relevant for fremtidige medarbeidere og ledere i selskapene kapitalforvalterne etterspør informasjon fra, siden det er disse som i sine selskap skal kunne identifisere, forstå og utvikle løsninger for denne typen utfordringer.

Utvidelsen av årets undersøkelse, med spørsmål som har blitt stilt til et utvalg av selskap i relevante bransjer (Norsifs medlemmer), bidrar til økt innsikt rundt etterspørselen om aktuell kompetanse hos potensielle arbeidsgivere i det norske markedet. Dette er riktignok ikke et representativt bransje- eller næringslivsutvalg, da medlemmer i Norsif naturligvis må forventes å være opptatt av tematikken. Likefullt er det nyttig å forstå i hvilken grad disse selskapene etterspør relevant kompetanse blant sine ansatte, og dermed undervisning på universitets- og høyskolenivå.

Figur 2: Er det behov i deres bedrift for medarbeidere med kunnskap om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet?

Figur 3: I hvilken grad anses det som viktig at relevante medarbeidere har kunnskap om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet?

Et tydelig kompetansebehov

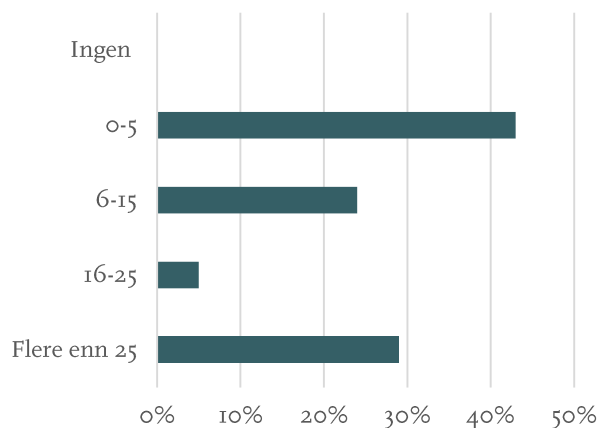
Slik det fremkommer av figur 2 så rapporterer de aller fleste av selskapene som var med i undersøkelsen om et behov for intern kompetanse på ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. 43% av respondentene mener det er *svært viktig* at relevante medarbeidere i bedriften har denne typen kompetanse, og 52% mener at det er *viktig*.

Ikke bare noen få spesialister

Antallet medarbeidere som bør forventes å ha kunnskap om ansvarlige investeringer (figur 4) er varierende i tråd med størrelsen på selskapene i utvalget, men det er verdt å merke seg at ingen av respondentene mener at det ikke finnes jobber i deres selskap som krever denne typen kompetanse.

Nøkkelkvalifikasjon for enkelte stillinger

Over halvparten (57%) rapporterer videre at de har konkrete stillinger der kompetanse om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet vurderes som en nøkkelkvalifikasjon ved rekruttering. Dessuten er det flere av selskapene som har kommentert i sine besvarelser at kompetansen er nødvendig for å fatte gode beslutninger på tvers av organisasjonen og ikke bare i dedikerte ESG-team.

Figur 4: Hvor mange medarbeidere i deres bedrift bør forventes å ha denne typen kompetanse?

Nødvendig for å møte kunder og eieres forventninger

Selskapene som deltok i undersøkelsen er stort sett finansinstitusjoner og kapitalforvaltere. For flere av dem er ansvarlige og bærekraftige investeringer integrert som en del av investeringsstrategien og legger tydelige føringer for valg av investeringer. Det rapporteres om økt interesse blant eksisterende og potensielle kunder slik at ESG-integrering i den finansielle risikoanalysen er helt nødvendig for å lage attraktive produkter til kundene, men også for å sikre forvaltning i henhold til eieres/ investorers forventninger og målsetninger.

Det etterspørres et bredt spekter av kompetanse

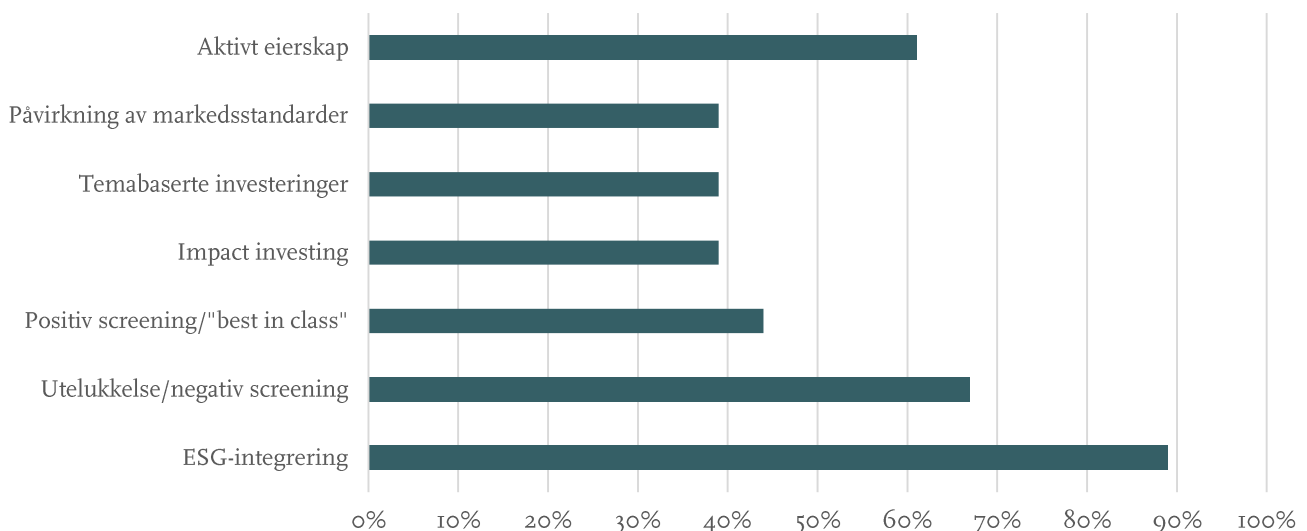
På spørsmål om konkret hvilken type kompetanse knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet det er behov for i selskapet (figur 5), så svarte nesten 90% at ESG-integrering er viktig. Om lag to tredjedeler av respondentene krysset også av for utelukkelse/ negativ screening (67%) og aktivt eierskap (61%).

«I vårt forvaltningsmandat trekkes en bærekraftig utvikling frem som en forutsetning for god avkastning på lang sikt. Ansvarlig forvaltningsvirksomhet er derfor en forutsetning for at vi skal nå vårt mål om god langsiktig avkastning.» - Folketrygdfondet

Bemerkelsesverdig økning i etterspørsel

Av de 90% som rapporterer at det finnes behov for kunnskap om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i deres selskap så svarer samtlige at de har opplevd økende behov i løpet av de siste fem årene. Det er bred enighet blant respondentene om at det er en økt oppmerksomhet rundt tematikken – blant eiere, kunder, internt i selskapene og i samfunnet generelt – som har medført større behov for relevant kompetanse.

«Forventninger fra omgivelsene, utviklingen innen fagområdet og utviklingen i omgivelsene innebærer stadig økende etterspørsel etter kompetanse innen ESG-integrering.» – DNB

Figur 5: Hvilken kompetanse knyttet til ansvarlige og bærekraftige investeringer etterspørres i deres bedrift?

2.2 Opplevd etterspørsel hos lærestedene

Et viktig formål med denne undersøkelsen er å vurdere graden av samsvar eller misforhold mellom etterspørsel og tilbud av undervisning i ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Kapittel 3 vil redegjøre i detalj for det faktiske undervisningstilbudet ved norske universiteter og høyskoler, basert på inngående data fra selvrapporing og intervju samtaler med relevant(e) kontaktperson(er) ved de ulike lærestedene. Et av spørsmålene som i denne sammenheng ble besvart er hvorvidt lærestedene merker en etterspørsel fra studenter og/ eller bedrifter om mer undervisning på disse temaene.

Få læresteder opplever etterspørsel fra arbeidsgiverne

Et kanskje oppsiktsvekkende funn, sett i lys av det finansbransjen – altså arbeidsgivere – rapporterer, er at mindre enn 10% av lærestedene som deltok i undersøkelsen oppgir at de merker etterspørsel fra næringslivet om mer undervisning. Dette er dessuten en nedgang fra undersøkelsen i 2014 da tilsvarende andel lå på 20%.

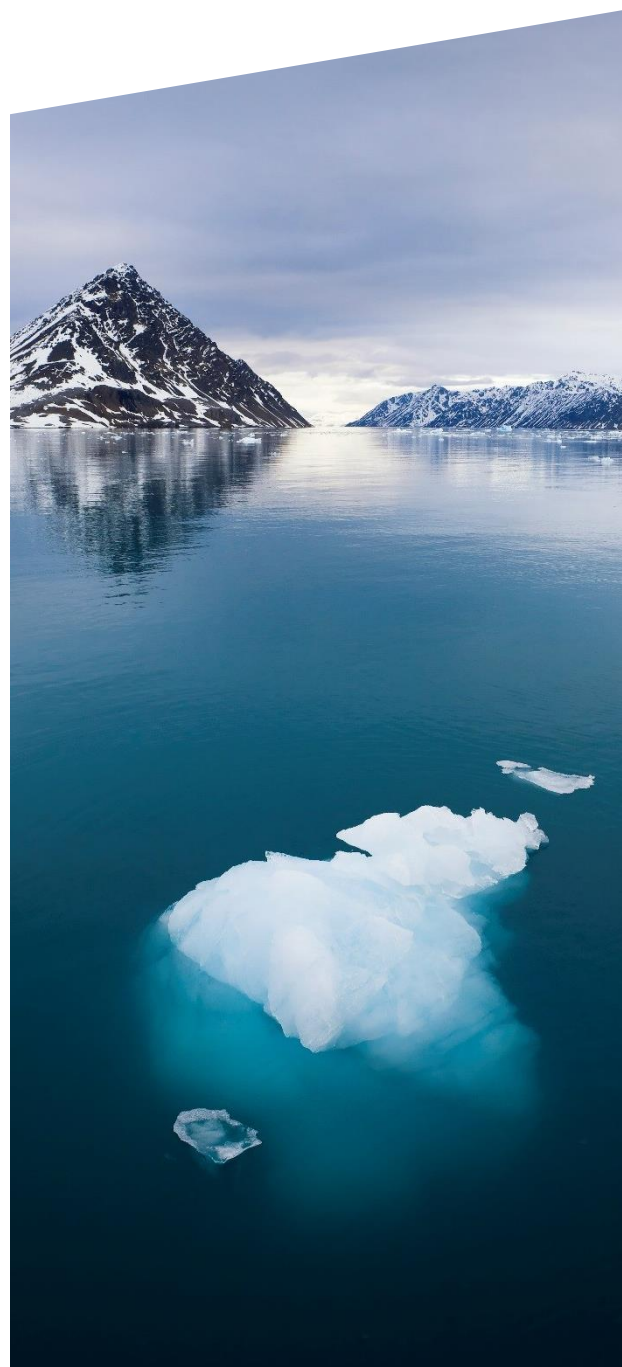
En mulig forklaring på dette misforholdet mellom faktisk og opplevd etterspørsel er at flere av lærestedene i utvalget er regionale høyskoler med campus i distrikts-Norge, og har antagelig mindre utbredt dialog enn handelshøyskolene i større byer med finansbransjen og de selskapene i Norge som er mest modne når det gjelder ansvarlige og bærekraftige investeringer. Riktignok skal det sies at blant lærestedene i store norske byer er det kun NHH som oppgir at de merker denne typen etterspørsel fra næringslivet. Alt i alt er dette en indikasjon på at det kompetansebehovet som næringslivet rapporterer å ha, og medfølgende etterspørsel om mer undervisning, kanskje ikke når frem til de aktuelle lærestedene som kan gjøre noe med det.

Noen læresteder opplever etterspørsel fra studentene

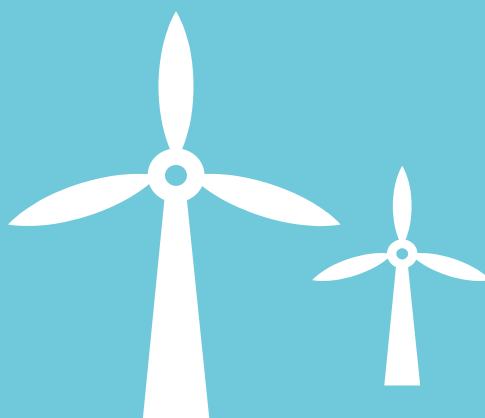
Når det gjelder lærestedenes opplevde etterspørsel fra studenter om mer undervisning knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet så er det 29% av respondentene som oppgir at de merker dette. Også her representerer tallet en viss nedgang fra 2014, da tilsvarende andel var på 33%.

Så vel i 2014 som i dag er det imidlertid en viss usikkerhet forbundet med svarene fra lærestedene. Spørsmålet fanger opp hvorvidt lærestedene opplever etterspørsel fra studenter knyttet til undervisning i emnet, men ikke hvorvidt studentene faktisk etterspør denne kunnskapen. Ytterligere undersøkelser trengs for å besvare dette spørsmålet.

Det er også en metodisk svakhet både når det gjelder bedrifter og studenter at opplevelsen av økt etterspørsel er en subjektiv vurdering som forskjellige representanter for lærestedene kan oppleve ulikt. Grunnlaget for besvarelser i denne undersøkelsen er som nevnt basert på uttalelser fra én eller noen få fagkyndige personer på vegne av deres institusjon.

3 Hva er tilbudet?

3.1 Direkte relevant undervisning

Formålet med kartleggingen av undervisningstilbudet ved norske universiteter og høyskoler er å få innblikk i hvorvidt studentene som uteksamineres fra norsk finans- og økonomiutdanning blir undervist i temaer knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Målet er her som nevnt tidligere, å kartlegge den undervisningen som er direkte rettet gjennom et investeringsfokus, men også hvorvidt studentene får en indirekte forståelse for de miljø- og samfunnsmessige faktorene som kan påvirke investeringsvalg og resultater

Kartleggingen av undervisningstilbudet har dermed tatt utgangspunkt i to hovedkategorier for hvordan innholdet i undervisningen er relatert til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet:

1. Undervisning direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet
2. Undervisning indirekte tilknyttet ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

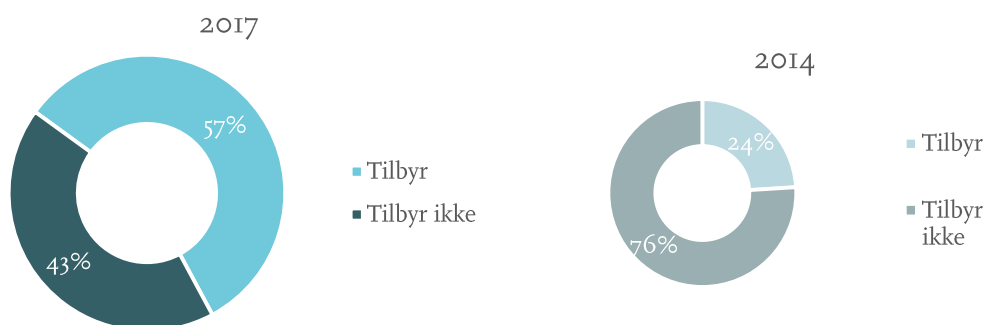
Tydelig økning i direkte relevante og indirekte relevante fag

Gjennom undersøkelsen har det fordelt på de 14 deltakende institusjonene blitt kartlagt totalt 96 ulike emner som faller inn under en av de to kategoriene. Sammenlignet med resultatene fra 2014 viser dette en tydelig positiv utvikling i antallet læresteder og antall tilbudte emner innenfor både direkte og indirekte relevant undervisning. Generelt sett er det en jevn fordeling mellom emner på de ulike utdanningsnivåene. 47% av emnene undervises på masternivå, 58% på bachelornivå, i tillegg til 5% som undervises som del av både master- og bachelorprogram. Ingen av institusjonene tilbyr relevante fag som del av et MBA-program.

Økning i undervisning i emner som er direkte relevante for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

Resultatene fra undersøkelsen viser at 57% av institusjonene tilbyr fag som inkluderer tema som er direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Dette er en markant økning fra 2014, da kun 24% av institusjonene hadde dette tilbudet fordelt på totalt fem fag hos fem ulike institusjoner. Til sammenligning tilbys det i dag 15 emner ved åtte ulike institusjoner som gjennom ulike tilnærminger kan kategoriseres som direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Se tabell 3 for fullstendig oversikt.

Fire av lærestedene har integrert relevante temaer i en egen modul i faget, noe som er en positiv utvikling fra 2014, da ingen av lærestedene hadde egne fagmoduler. De øvrige ni institusjonene har integrert undervisning direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet som del av en bredere fagmodul. Det er fortsatt ingen institusjoner som kan tilby egne, dedikerte fag om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet.

Figur 6: Andel læresteder som tilbyr direkte relevant undervisning, sammenlignet med 2014

Økt integrering i finansfag

Utover tilveksten av fag som omhandler ansvarlige og bærekraftige investeringer, er det nå en betydelig økning i omfanget av integrering i finansfag, der fem institusjoner har integrert relevant undervisning i fag som har hovedfokus på finansiering og investering. I 2014 var det kun NMBU som hadde gjort dette, da knyttet til SRI-fond og ESG-integrasjon i finansiell analyse.

I 2017 har også BI, HSN, NHH og NTNU integrert relevante temaer i enkelte av sine finansfag. I tabell 3 er de direkte relevante finansfagene markert med gult. Som tidligere nevnt har de fleste fagene integrert ansvarlig og bærekraftige investeringer som del av en fagmodul, og vier dermed kun en liten del av total undervisningstid til temaet. To av lærestedene har imidlertid viet egne fagmoduler til temaet i fagene «Investering og finansiering» ved NTNU Gjøvik og «Portfolio management» ved Handelshøyskolen BI. Faget ved NTNU Gjøvik tilbys som en del av studieprogrammet «Økonomi, ledelse og bærekraft» og er med det eneste institusjon som har fremhevet bærekraft i programtittelen.

Faget i porteføljestyring ved BI har en bred undervisningstilnærming, og tar for seg alle temaene knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet med unntak av påvirkning av markedsstandarder.

Figur 7: Antall læresteder med integrering i finansfag

Tabell 3: Oversikt over fag som har direkte relevant innhold

Institusjon	Navn på fag	Nivå	Obligatorisk/valgfag	Studiepoeng
BI	Applied business ethics	Master	Obligatorisk	6
BI	Corporate governance	Master	Obligatorisk	6
BI	Portfolio management*	Master	Obligatorisk	6
HSN	Finansiering av eiendomsinvestering	Bachelor	Obligatorisk	7,5
HSN	Investering og finansiering II	Bachelor	Obligatorisk	7,5
HSN	Sustainability Management	Bachelor	Valgfag	10
HIØ	Etikk og samfunnsansvar	Bachelor	Obligatorisk	5
INN	Sustainable business model innovation	Master	Obligatorisk	7,5
INN	Etikk og samfunnsansvar	Bachelor	Obligatorisk	7,5
HVL	Organisasjon II og etikk	Bachelor	Valgfag	7,5
NHH	Kapitalforvaltning	Master	Valgfag	7,5
NHH	Measuring Sustainability in Accounting and Finance	Master	Valgfag	7,5
NHH	Sustainable Business Models	Master	Valgfag	7,5
NMBU	Investeringsanalyse og finansiell risikostyring	Master	Obligatorisk	10
NTNU	Investering og finansiering	Bachelor	Obligatorisk	5

* Relevant undervisning er integrert som en egen fagmodul i emnet
Gul markering indikerer finansfag

Nye tilnæringer og tematiske fokusområder

Undervisning direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet er integrert i fag med ulikt hovedfokus. I 2014 var etikk og samfunnsansvar særlig fremtredende, og er også hovedfokuset for undervisningen i fem av fagene i 2017. I tillegg til etisk motiverte tilnæringer har det i løpet av de siste tre årene også blitt introdusert nye fag som integrerer ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet med selskapsstyring, innovasjon og forretningsmodeller sett fra et bærekraftperspektiv. Dette er et tegn på at kunnskap som er definert som direkte relevant blir undervist fra ulike faglige perspektiver basert på faglærernes egen spisskompetanse og forskningsinnsats.

Flere læresteder inkludert HiOA, HVL, UiA og UiT tar opp enkelte temaer knyttet til ansvarlige og bærekraftige investeringer i undervisningen, uten at dette nødvendigvis er spesifisert som egen modul eller del av en modul i fagene. De har dermed ikke aktivt integrert ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i undervisningen gjennom konkret læringsinnhold eller læringsmål, men studentene blir likevel eksponert for tematikken gjennom ulike faglige tilnæringer.

Andre eksempler er bachelorutdanningen på BI, og UiO som med bruk av gjesteforelesere blant annet har behandlet investorperspektivet på investeringer i fornybar energi og diskutert Oljefondets investeringspolitikk.

SPU brukt som eksempel på god investeringspraksis

Felles for undervisningen ved flere av lærestedene er at ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet ofte behandles gjennom enkeltforelesninger med utgangspunkt i hvordan etikk og miljø kan inngå som en del av investeringsbeslutninger og –strategier. Statens Pensjonsfond Utland (SPU), også kjent som Oljefondet, er fremdeles hyppig brukt som eksempel i undervisningen gjennom en case-basert tilnærming. Undervisningstemaer som dekkes gjennom caser fra SPU er særlig utelukkelse og aktivt eierskap basert på etiske retningslinjer. Andre eksempler på bedrifter som er brukt i caseeksempler er KLP og Storebrand.

Tabell 4: Oversikt over undervisningstema i fag som integrerer ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet

Institusjon	Integrering av ESG-faktorer i finansiell analyse	Utelukkelse/negativ screening	Positiv screening/best in class	Impact investing	Temabaserte investeringer	Påvirkning av markedsstandarder	Aktivt eierskap
BI	✓	✓	✓	✓	✓		✓
HiØ	✓	✓	✓		✓		✓
HSN	✓	✓	✓	✓	✓		✓
HVL		✓		✓	✓	✓	
INN	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
NHH	✓	✓	✓	✓	✓		✓
NMBU	✓	✓	✓	✓	✓		✓
NTNU	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
TOTALT	7	8	7	7	8	3	7

Større bredde i direkte relevante undervisningstema

Tabell 4 viser omfanget av hvordan undervisningstema knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet er fordelt mellom de institusjonene som tilbyr direkte relevante emner.

Det er en relativt jevn fordeling mellom de syv ulike temaene, der temabaserte investeringer og utelukkelse er blant de som er hyppigst nevnt av lærestedene. Aktivt eierskap, impact investing, positiv screening og ESG integrering i finansiell analyse er alle del av undervisningen ved syv av lærestedene.

Temabaserte investeringer dekkes av alle åtte institusjoner, og knyttes ofte til lærestedenes kompetanse og forskning på områder innenfor fornybar energi, noe som også er reflektert i undervisningen. Institusjonene har blant annet forskning på miljøvennlig infrastruktur som vann- og vindkraft, i tillegg til markedsrettet forskning på grønne sertifikater og karbon- og elektrisitetsmarkedet. Tre av lærestedene har også masterstudenter som skriver oppgaver om tilpasning av investeringsporteføljer mot fornybare og miljøvennlige selskaper.

Flere underviser i ESG-integrering

En sentral utvikling er andelen institusjoner som underviser i integrering av ESG-faktorer. ESG-integrering er eksempelvis et undertema i fag som omhandler bærekraftige forretningsmodeller og etikk og samfunnsansvar. I finans- og investeringsfag behandles gjerne ESG-integrering knyttet til undervisning om temaer som korrupsjon, forurensning og klimarisiko, og hvordan ESG-faktorer kan inngå som del av beslutningsgrunnlaget for investeringer.

I tillegg til at flere av institusjonene har en bred tilnærming til hvilke temaer som tas opp gjennom det samlede undervisningstilbudet, er det også en stor bredde i undervisningsfokuset i hvert enkelt fag. Temaene blir gjerne belyst gjennom en kombinasjon av fokus på etikk, regulatorisk etterlevelse, risikostyring og verdiskaping.

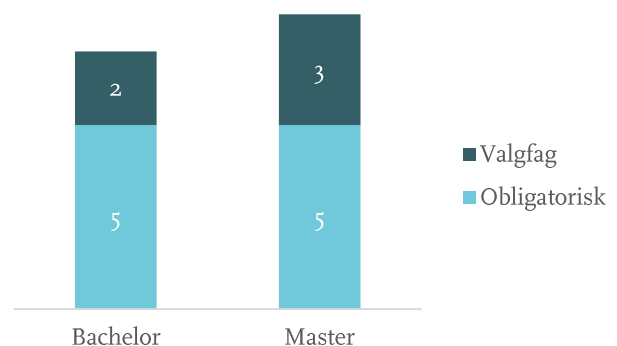
Flest obligatoriske fag

Totalt sett er 50% av alle de 96 direkte og indirekte relevante fagene obligatoriske. For direkte relevante fag er hele 67% obligatoriske, der fem av totalt 15 fag er obligatoriske på bachelornivå og fem er obligatoriske på masternivå.

I 2014 var det kun NMBU og HiB som hadde obligatoriske fag på bachelor- og masternivå. Av disse var det kun faget «Investeringsanalyse og finansiell risikostyring» ved NMBU som falt i kategorien obligatorisk finansfag. I 2017 har dette antallet økt til fem emner tilbudt gjennom «Investering og finansiering» ved NTNU Gjøvik, «Portfolio Management» ved BI, «Investering og finansiering II» og «Finansiering av eiendomsinvestering» ved HSN. Det har dermed vært en positiv utvikling ved at langt flere finansstudenter nå får tilegnet seg kunnskap om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet gjennom det obligatoriske undervisningstilbudet.

BI – Portfolio Management

Faget «Portfolio Management» undervises som en del av masterprogrammet «MSc in Finance» som er et to-årig graduate program rettet mot studenter som har en bachelor i økonomi og administrasjon og med interesse for kvantitativ tilnærming til beslutningstaking. Masterprogrammet undervises på engelsk og har et internasjonalt fokus. Faget Portfolio Management er basert på forelesninger og studentdiskusjoner knyttet til ulike case-studier. Studentene skal i grupper forberede og presentere et case til hver klassesstime. I fagplanen er det blant annet lagt inn spesielt fokus på etiske investeringer. Evalueringen består av deltakelse og presentasjon i klassen, caseoppgaver og skriftlig eksamen. Pensum består blant annet av en egendefinert casebok med oppdaterte caser for hvert år.

Figur 8: Antall læresteder med integrering i finansfag

Omfanget av studenter som mottar undervisning i fag som integrerer ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet avhenger av størrelsen på institusjonen og klassen, om faget undervises på bachelor- og masternivå, samt om faget er obligatorisk eller valgfritt. På bachelornivå rommer klassene mellom 80 – 120 studenter, og tilbys hovedsakelig gjennom studieprogram i økonomi og administrasjon. Ved noen av lærestedene er fagene også obligatoriske for andre studieprogram innen økonomi- og ledelse og favner dermed et enda større antall studenter. På masternivå varierer klassestørrelsene fra 25 – 55 studenter blant de mindre institusjonene til hele 300-400 studenter for større institusjoner som NHH og BI. Valgfagene har generelt sett et noe lavere antall studenter på både bachelor- og masternivå.

Undervisningens organisering

Undervisningstilnærmingen varierer mellom å være hovedsakelig en kombinasjon av teori og praktiske eksempler ved bruk av case (ni fag), mens fire av fagene er rent teoretiske og modellbaserte.

I tillegg oppgir flere av lærestedene at hovedfokuset i undervisningen er teoretisk, men med innslag av case for å eksemplifisere teoretiske modeller og prinsipper. To fag har en ren case-basert undervisning, henholdsvis BI og HSN.

Karakterevaluering i alle fag

Studentene får karakter i alle fag som integrerer tema direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. I de fleste av fagene er det i tillegg obligatoriske arbeidskrav som må være godkjent for at studentene skal kunne gå opp til skriftlig eksamen. Det obligatoriske arbeidet består av enten individuelle oppgaver eller gruppeoppgaver som må være godkjent for å kunne få adgang til skriftlig eksamen.

Forventet læringsutbytte

Ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet er hovedsakelig ikke inkludert i forventet læringsutbytte for fagene temaet inkluderes i. Flere institusjoner har formuleringer i sitt læringsinnhold, men heller ikke dette er utbredt i stor grad.

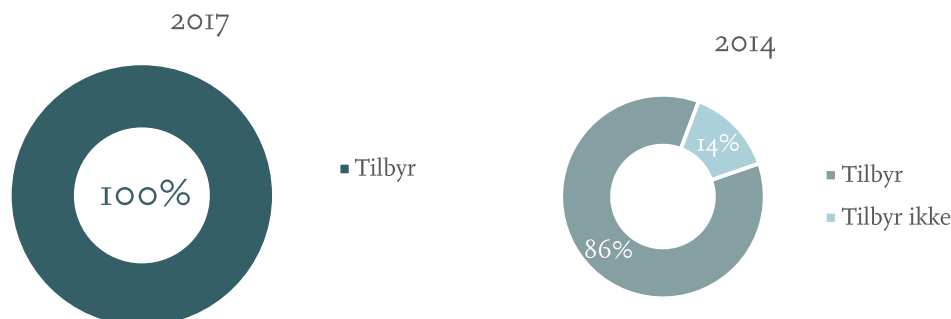
Læringsmål:

Av tilbyderne av direkte relevante fag er det kun HSN og NHH som har inkludert ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i sine læringsmål. Eksempler inkluderer: «Studenter skal kjenne til makroøkonomiske og miljøfaktorer som kan påvirke eiendomsinvesteringer (Finansiering av eiendomsinvestering, HSN), «Criteria used by environmental and ethical investment funds» (Sustainability Management, HSN), «Different types of ethical investment» (Sustainability Management, HSN), og «discuss the relationships between sustainability management, Responsible Investment (RI) and sustainability accounting and how these practices affect each other» (Measuring Sustainability in Accounting and Finance, NHH).

Læringsinnhold:

Flere av institusjonene har imidlertid spesifisert ansvarlig og bærekraftige investeringer i beskrivelsen av det faglige innholdet. Eksempler inkluderer her: «Bærekraftige investeringer og ESG (environmental, social and corporate governance)» (Investering og finansiering, NTNU), «Criteria used by environmental and ethical investment funds. Different types of ethical investment.» (Sustainability Management, HSN) og «Shareholders vs. stakeholders: Should the company focus narrowly on "shareholder value" or should other stakeholders also be explicitly considered? How important are corporate social responsibility and socially responsible investing?» (Corporate governance, BI).

3.2 Indirekte tilknyttet undervisning

Figur 9: Andel læresteder som tilbyr indirekte tilknyttet undervisning, sammenlignet med 2014

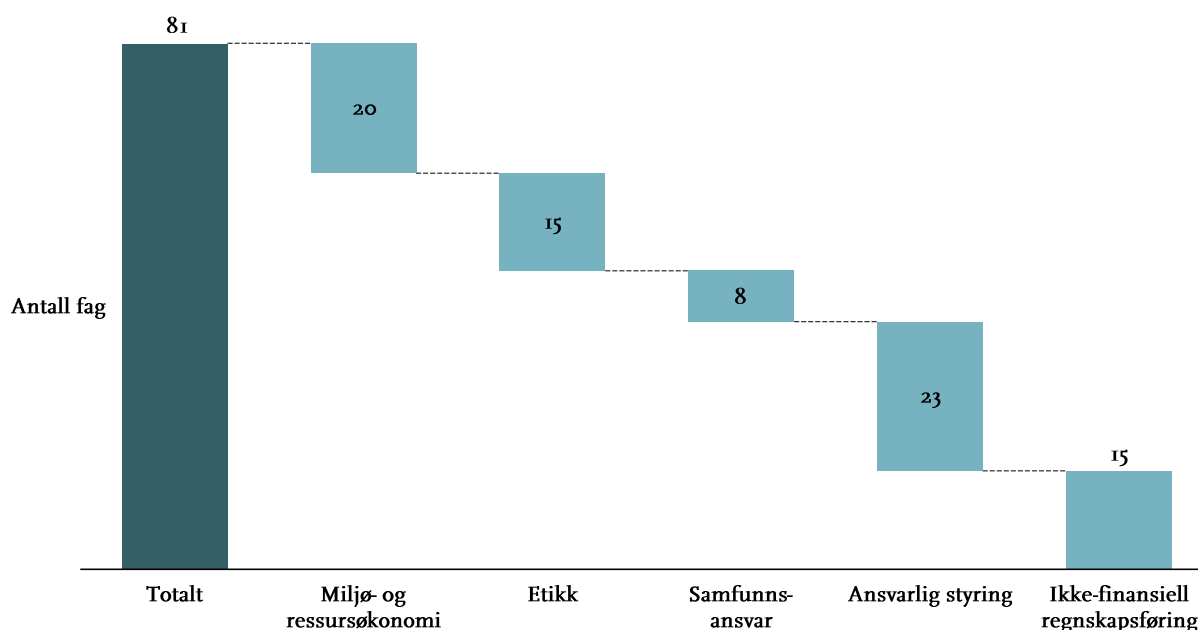
Til sammen tilbyr alle utdanningsinstitusjonene fag som er indirekte tilknyttet ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. Dette er en økning fra 2014, da 86% av utvalget den gangen kunne tilby det samme. Temaer som i denne sammenheng regnes som indirekte tilknyttet ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet inkluderer etikk, samfunnsansvar, eierstyring og selskapsledelse, ikke-finansiell regnskapsføring og miljø- og ressursøkonomi.

Undervisning knyttet til disse temaene anses som relevant for å oppnå målet om at fremtidens arbeidstakere og ledere innenfor finans og kapitalforvaltning har relevant kunnskap om betydningen av faktorer knyttet til miljø, samfunn og selskapsstyring for investeringsbeslutninger.

Undervisningsfokus

Undervisning i tema indirekte tilknyttet ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet har varierende fokus, og har gjerne en bred tilnærming til miljømessige og samfunnmessige problemstillinger. Et viktig funn er at det siden 2014 har blitt startet opp tre nye fag som er dedikert til bærekraftige forretningsmodeller og bærekraftig verdiskaping: «Sustainable business models» (NHH), «Sustainable business model innovation» (INN) og «Grønn verdiskaping og etiske perspektiver» (NTNU). Det relaterte faget «Sustainability Management» (HSN) var også med i 2014.

Figur 10 viser en klassifisering av de fagene som gjennom datainnsamlingen ble identifisert til å ikke direkte ta opp temaer knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet, men som er indirekte relevant gjennom andre faglige tilnærminger.

Figur 10: Klassifisering av hovedfokus i indirekte relevante fag

Miljø- og ressursøkonomi: Av de fem kategoriene vist i figur 10 er miljø- og ressursøkonomi introdusert som ny kategori siden 2014. Hovedandelen av fagene kjennetegnes av en samfunnsøkonomisk tilnærming, og inkluderer blant annet miljø-, klima-, utviklings-, politisk- og makro/mikroøkonomi.

Ansvarlig styring: Her finner vi hovedsakelig finans- og investeringsfag som tar opp bærekraft sett fra et virksomhetsstyrings- og juridisk perspektiv. Kategorien inneholder også fag med hovedfokus på risikostyring, eierstyring og selskapsledelse, strategi, korrupsjon og omdømmeledelse. Aktivt eierskap tas gjerne opp i «corporate governance»-fagene der investorenes innflytelse på selskaper til å fremme ansvarlig forretningsdrift behandles mer eller mindre indirekte.

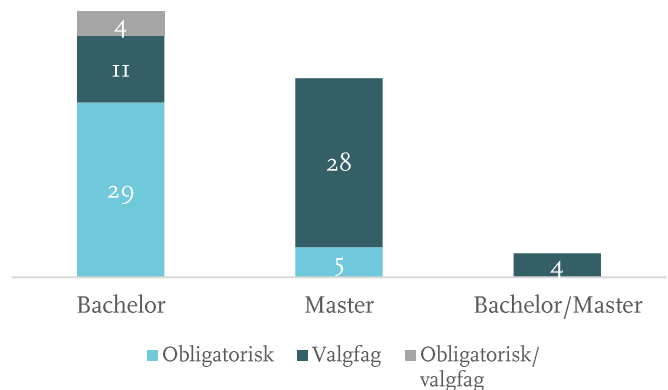
Samfunnsansvar: Totalt 11 fag har hovedfokus på samfunnsansvar i et bedriftsøkonomisk perspektiv. Enkelte av fagene i denne kategorien fokuserer imidlertid på flere temaer, inkludert verdiskaping og risikostyring.

Etikk: Etikk er hovedfokus i hele 15 fag, og er ved flere læresteder tilpasset ulike tilnærminger som f. eks. strategisk ledelse, entreprenørskap, markedsføring og biovitenskap.

Ikke-finansiell regnskapsføring: Av de 15 fagene i denne kategorien er hovedandelen tilknyttet finansregnskap, men det er også egne fag som tar for seg miljøregnskap og miljøanalyser, samt mer samfunnsøkonomiske nytte-kost analyser som benytter metoder og verktøy for verdsettelse av miljøgoder.

Flere obligatoriske fag på bachelor

Av de indirekte relevante fagene er 34 obligatoriske og 43 valgfrie, illustrert i figur 11. Fire av fagene er både valgfrie og obligatoriske ettersom de tilbys som en del av flere studieprogram. På bachelornivå er 66% av fagene obligatoriske, mens det er en noe lavere andel på masternivå med kun 15%. I de obligatoriske fagene er det stor variasjon i undervisningstema. Likevel har over en tredjedel av fagene et hovedfokus på etikk, mens ansvarlig styring utgjør den nest største kategorien med 24%. Disse funnene har ikke endret seg nevneverdig fra det som ble kartlagt i 2014.

Figur 11: Fordeling av indirekte fag basert på utdanningsnivå og fagtype

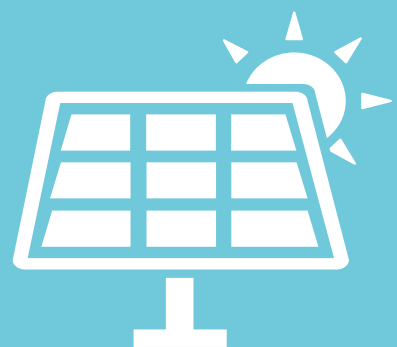
NRØAs krav til etikkundervisning

Fokuset på etikkundervisning kan skyldes NRØAs krav om undervisning i etikk og samfunnsansvar på bachelornivå. På bakgrunn av NRØAs krav er det flere læresteder som oppgir at de inkluderer etikk og samfunnsansvar i alle fag der dette er relevant istedenfor ett dedikert fag om samfunnsansvar og etikk.

Undervisning med fokus på etikk og samfunnsansvar er derfor mer utbredt enn antall fag skulle tilsa. NRØAs krav til etikk på masternivå er at studiet skal gi studenter trening i etisk refleksjon og vurdering av samfunnsansvar knyttet opp mot det økonomisk-administrative området. Det stilles ikke krav til antall studiepoeng, fagets organisering eller forventet læringsutbytte.

BI og NMBU er begge eksempler på læresteder som har uttalt at de ønsker å integrere etikk i alle fag.

4 Generelle observasjoner

4.0 Generelle observasjoner

Bredere fokus utover etikk – ESG-integrering blir viktigere

Ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet kan, som tidligere beskrevet, ha sitt utspring i forskjellige motivasjoner, herunder etiske hensyn og/eller hensyn til risiko og avkastning. Det kommer frem i årets undersøkelse at fokuset for både direkte relevant og indirekte tilknyttet undervisning er bredere i dag enn hva det var i 2014, men det er fremdeles slik at påfallende mye av undervisningstilbudet i begge kategorier fokuserer på etiske hensyn.

I undervisning direkte relevant for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet fokuseres det på etisk motiverte investeringsstrategier, som for eksempel utelukkelse og impact investing. I undervisning indirekte tilknyttet ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet fokuseres det på at bedrifter har forpliktelser utover å skape gode finansielle resultater.

Etiske hensyn, både for ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet og bærekraft i videre forstand, er utvilsomt viktig for fremtidige arbeidstakere innen kapitalforvaltning og finans. Når det gjelder ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet er det i midlertid vel så viktig å formidle og underbygge det finansielle perspektivet og hensynet til avkastning og risiko. Studenter må forstå at en slik tilnærming til kapitalforvaltning er positiv ikke bare fordi det er etisk riktig, men at det samtidig skaper verdier på sikt, og hensyntar de sosiale og miljømessige utviklingstrender som vil påvirke økonomi og marked.

Derfor er det en positiv utvikling at hele 50% av lærestedene i dag har tilbud om undervisning knyttet til integrering av ESG-faktorer (se tabell 4). I 2014 var det ingen av institusjonene som hadde dette. Det kan hevdes at denne utviklingen til en viss grad gjenspeiler investorers økende fokus på ESG-faktorerets betydning for risiko og avkastning (se figur 5), men som det også kommer frem i denne undersøkelsen er det fortsatt utfordringer knyttet til å møte arbeidsgiveres behov for relevant kompetanse.

Større utbredelse på tross av manglende krav og fulle læreplaner

I undersøkelsen fra 2014 ble det rapportert om både utfordringer og muligheter knyttet til hvordan NRØA påvirker lærestedenes undervisningsfokus. Et viktig aspekt som mange av læresteder ga uttrykk for både da og nå er at NRØAs planverk for hva som skal inngå i økonomisk-administrativ undervisning på både bachelor- og masternivå medfører fulle læreplaner og dermed begrenset mulighet til å integrere nye undervisningstema som ligger utenfor planverket. NRØAs holdning til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet kan derfor ha betydelig påvirkning på utbredelsen av undervisningstilbudet ved norske læresteder.

NRØAs fagkomité for etikk publiserte i 2013 en rapport om undervisning i etikk og samfunnsansvar i norsk økonomisk-administrativ utdanning. Komiteen har uttrykt et tydelig ønske om å inkludere ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i etikk- og samfunnsansvarsundervisningen, og la i rapporten frem konkrete anbefalinger og endringsforslag for eksisterende krav på både bachelor- og masternivå. Rådet har siden den gang tatt deler av fagkomiteens anbefalinger til følge, blant annet hva gjelder minimumsgrense for antall studiepoeng knyttet til etikk og samfunnsansvar på bachelornivå, men konkrete forslag som gikk på integrering av ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i beskrivelser av læringsmål og -utbytte er ikke blitt fulgt opp.

Utbredelsen som har skjedd i undervisningstilbudet siden 2014, med mer integrering av temaer både direkte relevant og indirekte tilknyttet ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet, har altså skjedd på tross av at det fortsatt ikke stilles konkrete krav om dette i NRØAs planverk og at læreplanene er like fulle i dag som det de var i 2014. Dette betyr dog ikke at de barrierene som da ble identifisert for videre integrering av relevant undervisning er fullt ut overkommet eller at de ikke var relevante. Tvert imot er det, slik det vil diskuteres i følgende avsnitt, fortsatt flere utfordringer forbundet med å styrke undervisningen, og her er det klart at arbeidet til NRØAs fagkomité for etikk kan bidra til et bredere og mer systematisk undervisningstilbud, som i enda større grad tilpasses investorers endrede informasjons- og kunnskapsbehov. Det bør også være relevant for NRØA å vurdere integrering av problemstillinger knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet i fagfelt utover etikk og samfunnsansvar.

4.1 Utfordringer

Integreringsutfordringer grunnet regneteknisk fokus

Siviløkonomspesialiseringen har et hovedfokus på kvantitativ kunnskap og tilnærming. Flere av lærestedene i kartleggingen beskriver siviløkonomutdanningen som en teoretisk utdanning hvor fokuset skal være å lære studentene et tidløst pensum. I denne forbindelse vises det til krav om at studentene etter endt studium skal kunne beregne sentrale finansielle og bedriftsøkonomiske størrelser eksempelvis knyttet til finansregnskap, økonomistyring, finansiering og investering. Lærestedene har gitt uttrykk for at disse kravene fører til et regneteknisk fokus.

Samtidig ble det formidlet at beste praksis for integrering av ESG-faktorer i investeringsbeslutninger fremstår som prosessorientert. Derfor opplever lærestedene at undervisning om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet ikke er enkelt forenelig med det regnetekniske fokuset i siviløkonomutdanningen. Spesifikke hensyn til ESG-faktorer er ikke eksplisitt integrert i de tradisjonelle finansielle modellene som studentene lærer å benytte, og det oppleves som vanskelig å bygge inn kvalitative data i kvantitative modeller. Flere av lærestedene fremhever at det er viktig for studentene å forstå verdien av kvalitativ finansiell informasjon, men at for å lykkes med en slik integrering trengs mer forskning og bedre empiri enn det som for øyeblikket er tilgjengelig.

Relevant og tilgjengelig forskning er fortsatt begrenset

Årets undersøkelse viser at det er mer forskning knyttet til ansvarlige og bærekraftige investeringer som pågår ved norske universiteter og høyskoler i dag enn i 2014. Halvparten av lærestedene i undersøkelsen rapporterer å ha egen forskning enten direkte relevant for eller indirekte tilknyttet temaet, og av disse så svarer samtlige at institusjonens egen forskning knyttes opp mot relevant undervisning.

Samtidig er det fortsatt en vanlig oppfatning blant lærestedene at integrering av relevante tema i undervisningen er vanskelig siden omfanget av tilgjengelig empirisk forskning er begrenset og lite kjent. Der finans generelt er en konservativ akademisk disiplin med teoretisk tilnærming som i stor grad bygger på empiri og beviselige sammenhenger, er ESG og ansvarlige investeringer et såpass «nytt» felt at tilgjengelige bevis ofte ikke anses som gode nok.

Det er selvfølgelig også en utfordring at akademisk kompetanse på feltet ikke er veldig utbredt i Norge. Dette er også en utfordring for studenter som viser interesse for å skrive master- eller bacheloroppgaver om temaer knyttet til ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet, men heller velger andre temaer grunnet mangelen på gode kilder og veiledning.

Etterspørselen fra næringslivet når ikke frem til studentene

Tidligere i rapporten i ble det beskrevet et misforhold mellom den opplevde etterspørselen blant lærestedene og hva Norsif-medlemmer faktisk rapporterer av etterspørsel for kompetanse om ansvarlige og bærekraftige investeringer. Med andre ord kan det virke som at etterspørselen og behovet blant relevante arbeidsgivere ikke i tilstrekkelig grad kommuniseres til eller fanges opp av utdanningsinstitusjonene.

En undersøkelse gjennomført av Young Green Agents (YGA) viser også at det er stort engasjement både for generelle klima- og miljøspørsmål, og for ansvarlig investeringspraksis konkret. Et flertall av undersøkelsens respondenter mener også at bærekraftig utvikling og ansvarlige investeringer bør tas opp i større grad i undervisningen. Undersøkelsen ble gjennomført blant studenter på bachelor- og masternivå ved BI Bergen, NHH og HVL.

Dette er en utfordring med tanke på undervisningstilbudet, men samtidig en viktig mulighet for relevant næringsliv til å bygge og styrke sine relasjoner med academia. For å påvirke beslutninger om økt integrering av relevant undervisning i økonomi- og finansutdanningen vil det være særlig viktig å engasjere ledelsen ved høyskolene og universitetene i målrettet dialog om både undervisningens formål, innhold og format.

Økt samarbeid mellom academia og relevant næringsliv kan også ta form av forskningssamarbeid og prosjektfinansiering, samt gjesteforelesninger. Flere av lærestedene i undersøkelsen rapporterer om gode erfaringer med bruk av gjesteforelesere fra blant annet kapitalforvaltning, og at deres førstehåndserfaringer og praktiske eksempler på ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet vekker interesse og engasjement blant studentene.

4.2 Muligheter

Positiv utvikling i undervisningstilbudet tross utfordringer

I løpet av de tre årene som har gått siden forrige kartlegging, viser resultatene av årets undersøkelse at flere av institusjonene har gjort endringer i undervisningstilbudet når det kommer til integrering av ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet. På NHH har eksempelvis omtrent halvparten av fagene som er kartlagt i undersøkelsen kommet til i seneste år, noe som tyder på at det har skjedd en endring i viktigheten av å inkludere relevante temaer i undervisningen. Også flere indirekte relevante emner som er dedikert til bærekraft har kommet til i løpet av de siste årene. Dette er en positiv utvikling på tross av at det ikke finnes egne retningslinjer i NRØAs planverk for integrering av ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet, og at flere institusjoner tidligere har oppgitt at behovet for økt integrering må balanseres med behovet for mer undervisning i andre emner.

Økt oppmerksomhet rundt bærekraftig og ansvarlig investeringsvirksomhet

Videre er det flere av lærestedene som nå har ambisjoner om å utvide studietilbudet slik at det i større grad tar opp ansvarlige og bærekraftige investeringer. Ett eksempel er BI som gjennom undersøkelsen har uttrykt at de har begynt planlegging av et eget fag på bachelornivå dedikert til ansvarlige investeringer. Tilsvarende forventer NHH at det i løpet av få år vil komme til et eget finansfag dedikert til temaet i deres undervisningstilbud.

Andre institusjoner uttrykte i undersøkelsen at de ønsker å utvide innholdet i undervisningen til å i større grad fokusere på klimarisiko i fondsforvaltning, for eksempel gjennom skyggeprising av karbonutslipp, og benytte metodikk og case-studier fra nasjonale og internasjonale forvaltere i undervisningen. Utvidelsen i omfang av indirekte tilknyttede fag viser at det er stort potensial for å koble undervisning om ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet med andre aktuelle «grønne» temaer, slik som bærekraftig innovasjon, sirkulærøkonomi, den fjerde industrielle revolusjon, for å nevne noen få eksempler.

Det foregår også en økt profilering ut mot studentene, der temaer knyttet til bærekraft og samfunnsansvar synliggjøres gjennom navn på emner og studieprogram. Et eksempel på dette er den nylig fusjonerte Høgskulen på Vestlandet som planlegger opprettelse av en Handelshøyskole profilert spesifikt mot ansvarlig økonomi og organisering, der temaene vurderes inkludert i navnet på skolen. Slik profilering er i samsvar med økt bevissthet og fokus på bærekraft i næringsliv og samfunnet generelt, og kan bidra til merkevarebygging som viser at institusjoner tar bærekraftsutfordringer på alvor.

Fusjoner gir nye muligheter for samarbeid

Mange av institusjonene har enten vært, eller skal gjennom en fusjonsprosess i 2017. I kjølvannet av disse sammenslåingene vil det kunne være stort potensial til å realisere synergieffekter som kan styrke undervisningstilbudet knyttet til ansvarlige og bærekraftige investeringer. Det åpner seg her muligheter for å samkjøre læreplaner, fokusere mer på strategisk samordning og profilering, samt styrke relevante fagmiljøer. På sikt vil enkelte læresteder som tidligere ikke har hatt nok ressurser eller kompetanse til å undervise i ansvarlig og bærekraftig investeringsvirksomhet, i større grad kunne tilby dette som del av en større institusjon.

Norsif har på bakgrunn av arbeidet med denne undersøkelsen satt i gang et initiativ for å knytte akademia og næringsliv tettere sammen. Representanter fra lærestedene, NRØA og finansbransjen vil jobbe for å styrke samarbeid, kompetanse og undervisningstilbud knyttet til ansvarlige og bærekraftige investeringer ved norske universitet og høyskoler.

norsif

Norsk forum for ansvarlige og
bærekraftige investeringer